

Kvalitetsbegreppet i Nordisk Vuxenutbildning - ett Nordplusprojekt 2008 - 2010

Finns det en gemensam förståelse av begreppet i Norden?
Hur definierar olika intressenter vad som är kvalitet i vuxenutbildning?
Vad är karakteristiskt för kvalitetsarbete i nordisk vuxenutbildning?
Har vi gemensamma visioner, mål och synsätt?
Vem bedömer vad som är kvalitet?
Hur mäter vi kvalitet?
Vem har tolkningföreträde?
Hur används resultaten?

Nordiskt nätverk för formell vuxenutbildning tilldelades 2008 nordplusmedel till ett tvåårigt kartläggningsprojekt av begreppet kvalitet. I projektet deltog Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige.

Vi har genom fokusgruppintervjuer undersökt hur olika aktörer uppfattar och använder begreppet kvalitet. Vi har intervjuat deltagare, lärare, forskare och uppdragsgivare/anordnare.

Intervjuerna genomfördes i varje land av två representanter för nätverket utifrån en samtalsplan som deltagarna fått ta del av i förväg. Frågorna har berört struktur, process och resultat.

OPPSUMMERING KVALITETSPROSJEKT JUNI 2010

Nordiskt nätverk för formell vuxenutbildning:

Ronny Spångberg, ViS

Annika Ramsell, ViS

Ulla Murholt- Rosenthal, FLD

Lisbet Gustavsson, Riksföreningen Särvuxpedagogerna

Helen Williamsdóttir Gray, IDAN

Jan Tambs-Lyche, IKVO

Anne Grethe Skjarseth, IKVO

Tanja Halttunen, Axxell

Marianne Karlshøj, VUC (ej på bild)

Vi går igjennom svarene fra intervjuene og ser hvilke faktorer som går igjen hos alle eller flere. Grupperer dem etter de 3 kategoriene: Undervisningsmiljø (betingelser), Undervisningsløpet (læreprosessene) og Undervisningsresultater.

For de fleste gruppene gjelder at vi har intervjuet ulike personer i de ulike landene. Dette henger bl.a. sammen med at de ulike landene har ulikt fokus på voksenopplæringen. På Island og i Finland er det for eksempel mest fokus på gymnasial og yrkesutdanning. I de tre andre landene er fokuset mer på grunnopplæring for voksne og på språkopplæring. Med hensyn til intervju av lærere og elever har vi foretatt gruppeintervju, mens det for forskere og oppdragsgivere i de fleste tilfellene var enkelt intervju.

Utgangspunktet vårt for prosjektet var at vi hadde en forventning om at når f.eks. lærere og elever og oppdragsgivere snakker om kvalitet så mener de ulike ting. Vi ønsket å teste ut om dette ser ut til å stemme. Vår undersøkelse har ikke tatt mål av seg å være en vitenskapelig basert undersøkelse, og den tar ikke mål av seg å være representativ for hvert land og hver målgruppe. Den er mer et barometer på hvordan noen fra hver gruppe tenker.

Nedenfor følger en framstilling av resultatene fra de ulike intervjugruppene. Vi har forsøkt å se på forhold som går igjen i alle eller de fleste landene og vi har plukket ut noen forhold som fremholdes kun av ett eller noen få. Vi har også trukket fram åpenbare ulikheter. For hver intervjugruppe har vi anført hvor mange og hvilken bakgrunn el. tilknytning intervjuobjektene har. Vi har også noen refleksjoner på bakgrunn av de resultatene vi har fått. Avslutningsvis har vi også notert noen sitater, noen "gullkorn" fra intervjuene.

Elevgruppen:

I denne gruppe ble det intervjuet ulike elever og på ulike nivå eller utdanningssteder:

- Norge: 5 elever med ulike handicap, en elev fra språkopplæringen.
- Finland: 3 elever fra yrkesutdanning.
- Island: en elev fra yrkesrettet kurs, en fra grunnutdanning for hjelpepleiere.
- Danmark: 3 deltakere på VUC. Alle med utenlandsk bakgrunn.
- Sverige: to innvandrere (fra Sfi), (jente fra Kurdistan, gutt fra Irak).

Undervisningsmiljø (betingelser):

Forhold som tas opp i alle eller de fleste land:

- Tilgang til PC + undervisningsmateriell. Man nevner de brister som finns i den egne skolen (f.eks stoler i Danmark, Ventilasjon i Finland)
- Viktig å få være med og påvirkke.
- Disiplin og arbeidsro
- Bra stemning i klassen.

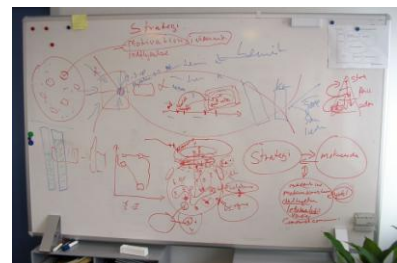
Forhold som tas opp i ett eller noen land:

- Ikke for store grupper (Norge og Danmark)
- Lærerne bestemmer og det er bra (Finland)
- Autentisk innæringmiljø (Sverige).

Undervisningsløpet (læreprosessen) (Hva er viktig når du skal lære noe):

Forhold som tas opp i alle eller de fleste land:

- Struktur
- Varierende undervisningsmetoder
- Balanse mellom praksis og teori
- Tilstrekkelig med tid.
- Opplevelsen av alt man kan.

Forhold som tas opp av ett eller noen land:

- Lære av hverandre, felles læring. (Danmark)
- Arbeide, snakke om arbeide, arbeide videre (Danmark)
- Støtte hjemmefra (Finland)
- Kursbevis og eksamen er viktig (Finland, Sverige, Norge)
- Bra å lære uten at der resulterer i noen eksamen (Norge).

Lærerne: får stor oppmerksomhet blant elevene:

Forhold som tas opp i alle eller de fleste land:

- Lærerne erkjenner elevenes resurser.
- Lærerne er engasjerte.
- Lærerne er hjelpsomme
- Lærerne er strukturerte: Forutsigbarhet er viktig.

Utsagn fra Finland:

- Læreren skal ha bra (god) pedagogikk og være god til å forklare.
- Lærerne skal være ærlige om det de ikke kan.
- Lærerne skal velge metoder ut fra (enligt) innholdet.

Utsagn fra Island:

- Lærerne ser hvor ulike elevene er.
- Gruppearbeidsmetoder må læres
- Læreren skal holde ro i klassen.

Utsagn fra Norge:

- Lærerne skal kartlegge eleven og ta utgangspunkt i kartleggingen når tilbudet utformes.
- Det er bra at lærerne presser elevene.

Utsagn fra Sverige:

- Lærerne skal være nærværende.
- Innholdet bør være mer styrt av elevenes behov.
- Ønsker tydeligere forklaringer og gjentakelser.
- Lærerne skal være snille og rettferdige.
- Lærerne skal følge opp at leksene blir gjort.

Utsagn fra Danmark:

- Å sitte stille og høre på lærerne i mange timer er ikke bra for læringen.
- Lærerne skal gå rundt i klassen og hjelpe elevene (ikke bare sitte på kateteret)
- Lærerne skal følge opp.
- Det er fint med press.

Undervisningsresultater (hva er viktig å lære):

Det finnes ingen "rød tråd" i hva man vil lære, annet enn at det er veldig individuelt.

Noen eksempler på svar:

- Få en eksamen
- Få bedre selvfølelse
- Få mer sosiale kontakter
- Få en jobb
- Få en følelse av at man kan (mestring).

Våre refleksjoner:

Det virker som elevene gjennomgående er opptatt av struktur, og særlig struktur som skal fremme forutsigbarhet. Elevene er også opptatt av gode lærerholdninger, som bl.a. innebærer anerkjennelse for hva man kan og har av erfaringer, og at dette tas hensyn til i undervisningen.

Noen sitater fra elevene:

- "Mangfold er bra, å lære å jobbe sammen med ulike mennesker er en viktig kompetanse og kan sette i gang nye prosesser i den enkelte" (Dansk elev).
- "Utdannelse er identitet." (Dansk elev).
- "Man må gjøre voksenopplæringa mer kjent da, så man kan vite hva den kan gjøre med deg" (Norsk elev).

Lærerne:

Også her var det intervjuet lærere fra ulike skoler og utdanningsretninger:

- Island: 3 lærere, innen yrkesutdanning (byggningsindustrien), utdanning for tillitsvalgte inne næringslivet og en språklærer.
- Sverige, 3 lærere fra Komvux i Stocholm:

- Norge: lærere fra 2 VO-sentre i Oslo, språklærere, lærere i grunnskole for voksne og lærere innen spesialundervisning.
- Finland: Yrkeslærere (fra Axxell).
- Danmark: 3 språklærere

Undervisningsmiljø:

Forhold som tas opp i alle eller de fleste land:

- Det stilles høye krav på teknisk utrustning, bl.a. IKT (ikke nevnt i Sverige) og fysisk miljø.
- Tydelige mål er viktige
- Fysisk miljø og videreutdanning er viktige kvalitetsparametre.
- Lærerne mener de har stor innflytelse over arbeidsmåter og metoder for hvordan man når de statlige målene. (Island savner statlige mål).

Ulikheter eller utsagn fra enkelt land:

- Sverige stiller krav om "vakre" lokaler men har ikke fokus på teknisk utrustning.
- Det er stor forskjell mellom landene når det gjelder rammer og styring. De norske lærerne sier at det er for mye styring (fra myndighetene). Danske lærere mener at man ikke har innflytelse over statlige mål og rammer, mens de Islandske lærerne etterlyser styring, lovgivning og rammer å arbeider innenfor.

Forbedringsmuligheter:

Danmark:

Bedre økonomiske resurser for å skape mindre elevgrupper og mer tid for samarbeide.

Island:

Savner kompetansekrav på språklærere. Ønsker en mer formalisert voksenutdanning som gir en tydeligere yrkesidentitet.

Norge:

Ønsker en avbyråkratisering av læreryrket. Mindre tid til kontoroppgaver (byråkrati som følge av statlig kontroll) og mer tid med elevene.

Sverige:

Systemet styres for mye. Det finnes for lite tid for kollegialt samarbeide.

Finland:

Ønsker mer tid til planlegging og forberedelse, bedre muligheter for å introdusere nye lærere på området. Flere muligheter for å kople utvikling til forskning for å kunne gi en ennå bedre kvalitet.

Undervisningsprosessen:

Forhold som tas opp av aller eller de fleste:

- Betydningen av høy faglig kompetanse og motiverende elever.
- Det er viktig for alle at elevene når sine mål.
- Det er viktig med elevaktive arbeidsmåter.
- Det er viktig med kollegialt samarbeide.
- Det er viktig med kontinuerlig videreutdanning.

Forhold som tas opp av en el. noen land:

- Island savner krav om formell pedagogisk kompetanse (språklærere og yrkeslærere).
- Norge og Finland sier at tydelig skoleledelse er viktig for undervisningen og læringsutbyttet.

Undervisningsresultatet:

Forhold som tas opp av alle:

- Det er viktig at opplæringen gir økt selvtillit og at man når oppsatte mål.
- Alle ønsker at effekten av læringen strekker seg langt utenfor klasserommet.
- Det er ønskelig at resultatene høyner realkompetansen.
- Resultatet skal kunne bli bedre om man tar utgangspunkt i den enkeltes realkompetanse.
- Den tydelige statlige styringen kan være en begrensende faktor på resultatene (Island savner slik styring).

Noen sitater fra lærerne:

- "Læringen stopper ikke om læreren stenger munnen" (Dansk lærer)
- "Studerande behöver inte vara dumma för att de inte kan läsa klockan, det att de inte kan läsa klockan kan bero på att de inte behövt en klocka innan." (Svensk lærer)

Våre refleksjoner:

Det finnes en stor samstemmighet mellom landene når det gjelder miljø, prosess og resultat, men Island avviker fra de øvrige landene på punktet om statlig styring. Det man etterlyser i Island har man i de øvrige landene. Her ser man verdien av slik styring, men at den kanskje har gått for langt. Mye er så gjennomregulert at kvaliteten forringes.

Lærerne er også opptatt av faglighet og etterutdanning og av at elevene er motiverte. Lærerne snakker om elevaktive arbeidsmåter og om dialog og kollegasamarbeide. Fysisk miljø, bl.a tekniske hjelpemidler har også stort fokus.

Lønn og status tas ikke opp som en viktig faktor av lærerne i noe land (men det er heller ikke spurt direkte om).

Forskere:

Undervisningsmiljø (betingelser):

Forhold som er tatt opp av alle:

- Fleksibilitet i tid: At undervisningen kan foregå på ulike tider.
- Fleksibilitet i rom: At undervisningen kan foregå på ulike og egnede steder.
- At undervisningen kan foregå på ulike arenaer.
- Økonomi: både den enkeltes økonomi (mulighet til å leve og være student) og samfunnets (at det er god økonomi for dem som tilbyr undervisningen).

Forhold som blir tatt opp av en eller noen land:

- Det er viktig at voksne får undervisning i et voksenmiljø (Norge).
- Det økonomiske tilskuddssystemet dreier fokus fra læring til effektivitet (Danmark, språkopplæringen).
- Rigitte strukturer (bl.a. regelverk) er en hindring for god læring (Danmark, Sverige, Norge).

Undervisningsforløpet (læreprosessen):

Forhold som er tatt opp av alle:

- Variasjon i metode (hensyn til ulike læringsstiler).
- At undervisningen er tilpasset den enkelte (differensiert).
- Betydningen av lærernes kompetanse. Det kommenteres at det savnes krav om egen utdanning for lærere for voksne. (slik utdanning finnes i Island, Finland og Danmark, men det stilles ikke krav med unntak av språklærerne i Danmark).
- Undervisningen må ta utgangspunkt i deltakernes erfaringer.

Forhold som er tatt opp i ett land:

- Den svenske forskeren ga uttrykk for behovet for annet syn på lærerrollen: Læreren må ikke kunne mer enn elevene, de kan lære sammen med dem. Lærerne trenger å fundere på sitt eget kunnskapssyn.

Undervisningsresultat:

Forhold som er tatt opp av alle:

- Nytteverdien: For den enkelte deltaker og for samfunnet (bl.a. arbeidsmarkedet).
- Voksenopplæringen gir økt selvtillit og en opplevelse av å klare av oppgavene (mestring).
- Forskingen kan bidra med mye, men:
 - Det er for lite forskning på voksnes læring (unntak i Danmark)
 - Det er for dårlig spredning. Den finske forskeren mener systemet med at kun publisering i godkjente fagtidsskrifter er meritterende, fører til dårlig spredning til de som kunne nyttegjøre seg kunnskapen. Publisering kun på engelsk har samme effekt (manglende kommunikasjon nedover).

Forhold som er tatt opp av forsker i ett land:

- Den finske forskeren nevnte begrepet bildning (danning) som en viktig faktor ved voksenopplæringen.
- Den norske forskeren nevnte at det var for dårlig informasjon om mulighetene til voksenopplæring og om rettighetene til slik opplæring.

Våre refleksjoner:

Det var overraskende at forskerne var så enige om betydningen av økonomi i voksenopplæringen, både samfunnets (bevilgninger til skoler/lærere osv.), men også den enkeltes økonomiske mulighet for å gå på skole. De så dette som mulig begrensende faktorer.

Forskerne var ellers opptatte av at det var for lite forskning på voksenopplæring og at resultatene var lite tilgjengelige. De var opptatt av spredningen av resultatene.

Noen sitater fra forskerne:

- "Ikke best practise, men god practise." (Dansk forsker).
- "Lærerne glemmer ofte å se de rike mulighetene til læring som finnes like utenfor vinduet" (Dansk forsker).
- "At sprida ut til massemedia er ikke meriterende for forskerkarrieren" (Finsk forsker).
- "Om betingelsene er optimale er menneskene kunnskapstørste hele livet" (Finsk forsker).
- "Kompetanseutvikling er mer rettet mot de som allerede i dag har en god utdanning" (Finsk forsker).
- "Om du inte riktigt behärskar ett område är det bra att undervisa för då erövrar man hela tiden insikter i ämnet tillsammans med studerande. Man låter deltagarna tänka och läraren fungerar mera som en barnmorska som förlöser kunskapen" (Svensk forsker)
- "Man må legge ned lærerutdanningen og bygge den om på nytt." (Svensk forsker).
- "Lærerne burde begynne å fundere på sitt kunnskapssyn" (Svensk forsker).

Oppdragsgivere:

Det er viktig å være oppmerksom på at det ble intervjuet ulike oppdragsgivere i de forskjellige landene:

- I Norge: leder av VOX + statssekretæren i Kunnskapsdepartementet,
- i Sverige: Statssekretær i Utdanningsdepartementet.
- I Finland: rektor på Axxell (stor voksenopplærings-enhet).
- På Island: direktør for Idan (voksenopplæringstilbyder), en ansatt i avd. for utdanning i departementet, prosjektmanager for SA-Confederation of Icelandic Employers og dep. Manager for Tekniske Skolen (voksenopplæring).
- I Danmark: Forstander på språksenter (Brøndby), Socialdirektør i Brøndby kommune, Sektorsjef i Brøndby kommune.

Dette gjør at svarene fra de ulike landene kan variere.

Undervisningsmiljø:

Forhold som tas opp av alle:

- Det tas opp betydningen av at studier og arbeidsliv er tilpasset hverandre, dvs. at studiene speiler behovene i arbeidslivet. Flere tok opp betydningen av at studier og arbeidsliv er tilpasset hverandre.

Forhold som tas opp av ett av landene:

- Sverige nevner betydningen av et godt psykososialt arbeidsmiljø.
- Finland tar opp viktigheten av det fysiske arbeidsmiljøet.
- Norge tar opp betydningen av god studieveiledning for å skape et godt læringsmiljø for voksne.
- Island tok opp skolens selvstendighet.

Undervisningsforløpet, (læringsprosessen):

Forhold som tas opp av alle:

- Alle har løftet fram viktigheten av pedagogikken og undervisningsmetodene når det gjelder voksnes læring. Det er viktig at den tilpasses den voksne, individuell tilpassning og at man anvender deltakernes ressurser.
- Mulighet for deltakerne til å ta eget ansvar.
- Varierende eksamensformer.
- Lærerne framstår som den viktigste ressursen for å fremme voksnes læring. Alle hevder betydningen av kompetente lærere.
- Lærerne som gode forbilder trekkes også fram som viktig.
- Alle er enige om at det er viktig å ta vare på de studerendes erfaringer, tidligere kunnskap og kompetanse for å fremme læringen.

Forhold som tas opp av ett eller noen av landene:

- Betydningen av samhandling og samarbeide mellom utdanningen og arbeidslivet og mellom kommuner påpekes som viktig for å øke tilbudet for voksne som ønsker utdanning (Sverige, Norge og Island).
- I Norge påpeker man betydningen av ressurser for å informere og gjøre voksenopplæringen kjent og fremme læringen.

Utdanningsresultater:

Forhold som er tatt opp av alle eller de fleste:

- De fleste fremholder betydningen av at deltakeren får en opplevelse av å ha oppnådd sine mål, fått relevante kunnskaper og kompetanse.
- Det ses også som viktig at de som ønsker å ta eksamen får gjort det.
- Det er viktig at det blir bedre muligheter for oppfølging og vurdering.

Forhold som tas opp av noen av landene:

- Statistikk etterspørres (Norge, Sverige og Island).

- Voksenutdanningen er en gevinst for samfunnet og gjennom kunnskap gis individet mulighet til å bli en aktiv samfunnsborger og delta i det demokratiske samfunnssystem (Danmark og Island).
- Det er viktig at arbeidsgivere er fornøyde og at voksenopplæringen er et godt verktøy for omskolering (Island)
- Et viktig resultat av voksenopplæringen er at den gir eleven selvtillit

Våre refleksjoner:

Oppdragsgiverne var opptatte av studienes tilknytning til arbeidslivet. Nytteverdien, både for individet og for samfunnet var sterkt vektlagt.

Oppdragsgiverne var enige om at lærerne er viktige, og de var opptatt av pedagogikk og faglighet. De mente det var viktig å ta hensyn til og anerkjenne de voksnes erfaringer. Det ble hevdet at det er viktig at elevene (de studerende) når mål og får en eksamen.

Oppdragsgiverne var også opptatt av at det var dårlig med statistikk, noe som gjør oppfølgingen av voksenopplæringen vanskelig.

Sitat fra oppdragsgivere:

- "Vi er dyktige til å måle en hel mengde, men måler vi det riktige?" (Dansk oppdragsgiver).
- "Vi må få bort de voksne fra alle køene de ikke burde stå i" (Norsk oppdragsgiver)
- "Alt kan bli bättre" (Svensk oppdragsgiver)
- Det er vanskelig å se om myndighetene og elevene har samme oppfatning av kvalitet. Sannsynligvis har de ulike definisjoner (islandsk oppdragsgiver).

Prosjektgruppens refleksjoner etter undersøkelsen.

Prosjektarbeidet har gitt oss i nettverket mange innfalsvinkler og problemstillinger som vi ønsker å forstette og utforske. Likheter og ulikheter i våre nordiske land har gjort oss nysgjerrige på blant annet følgende problemstillinger:

- Hvordan kan vi få en styring og et lovverk som ikke begrenser og hindrer læring?
- Hvordan skaper vi gode læringsmiljøer der voksne får optimal struktur for sitt læringsarbeide?
- Hvordan kan vi gjøre voksenopplæringen lettere tilgjengelig for alle voksne som har behov for opplæring? Dette innebærer bl.a. hvordan vi kan få bort byråkratiske eller økonomiske barrierer og andre hindringer for at voksne skal ta del i opplæringen?
- Hvordan når vi lærere og skoleledere med nye ideer og forskningsresultater som har relevans for voksnes læring? Veien mellom forskeren og de som arbeider med voksnes læring må bli tydeligere.

- Hvordan kan vi arbeide mer effektivt og meningsfullt med oppfølging, kvalitet og vurdering? Hver måling eller test er meningsløs om den ikke blir brukt i forbedringsarbeide.
- Vi trenger en lærerutdanning som også setter fokus på voksnes læring
- Hvilke kunnskaper utvikler og vurderer vi?
- Hvordan bruker vi elevenes erfaringer som en ressurs i læringsarbeidet?
- Hva skyldes elevenes redsel for ikke å lykkes eller være tilstrekkelig gode?

En del av disse problemstillingene vil være godt egnet for senere prosjekter i NorPluss regi, andre kan være egnet for større forskningsoppgaver. Flere av spørsmålene vil være relevante for de ulike landenes skolemyndigheter. Vi håper prosjektet og rapporten kan inspirere til videre arbeide for å skape bedre kvalitet i voksenopplæringen i de nordiske landene.

Gjøvik/Kristianstad juni 2010.

Finns det en plats
en specifik plats
för var och en
där vi kan stå
öppna fönstret
se dagen slå ut

finns det verktyg
har alla en röst

Lina Ekdahl

